dat, met de genoemde *f* 1000, het traktement voor een ongehuwd proponent, die zich voor eenige jaren aan deze kerk zou willen verbinden, toereikend zal zijn.

Veel gunstiger staat de zaak in Batavia. In die bevolkte stad is de Gereformeerde kerk veel talrijker, haar kerkeraad is vollediger, haar bronnen van inkomsten vloeien ruimer, haar Zendingswerk is van meer beteekenis.

Ongetwijfeld zal deze kerk dan ook eerlang tot het beroepen van een leeraar kunnen overgaan, die zich voor eenige jaren aan haar dienst verbinden wil.

Dit beroepen van een Dienaar voor enkele jaren heeft iets voor. Het is minder kostbaar, omdat men alsdan met jongere mannen, en ook al zijn ze gehuwd, met kleiner gezinnen te doen heeft, en het repatrieeren voor een jaar of meer zal vervallen.

Het optreden van een ander predikant zal vooral in zulk een Oostersche omgeving bezielend werken. Het houdt het kerkelijk leven frisch.

Blijkt voorts iemand niet de juiste man te zijn, dan herstelt dat zich vanzelf, en bleek iemand omgekeerd de man bij uitnemendheid te zijn, dan verbood niets hem om een nieuwe periode aan de kerk te verbinden.

En ook had het nog dit voordeel, dat op die wijs achtereenvolgens onderscheiden predikanten met Indië kennis zouden maken, het Zendingswerk van nabij zouden leeren kennen, en alzoo de elementen zouden kunnen vormen, om hier te lande tot beter en juister oordeel in zake de Zending in staat te stellen.

Intusschen zij alle overhaasting buitengesloten.

Het ware toch verre verkieslijker, dat ook de kerk te Batavia niet tot beroep overging alvorens de kerkelijke positie geregeld was, en hiermede verloopt stellig nog eenige tijd.

Maar al is nu ook op dat terrein met zekeren tegenspoed te worstelen, of wil men met zeker oud zeer, dat van vroeger toestanden onafscheidelijk was, die orde komt over den toestand dezer beide kerken, mits de »wortel der zaak" maar gaaf worde gemaakt.

Ook de hovenier kapt soms van zijn opgeschoten struik heel wat af, dat het kind denkt: Nu gaat de groene struik dood, en dat toch de hovenier weet en de uitkomst leert, hoe juist dit tijdelijk wegkappen eisch was, om den stronk zuiver, den wortel gaaf te houden, en juist daardoor den toekomstigen bloei van het struikgewas te verzekeren.

Calvijns prediking.

De studiën over Calvijn nemen toe. Het is of het besef algemeen wordt, dat de Gereformeerde wetenschap schuldig staat aan verzuim, vergeleken bij de overrijke studiën die men in Luthersche kringen aan Luther gewijd heeft.

Zoo zond Prof. Biesterveld thans weer een studie over *Calvijn als Bedienaar des Woords* in het licht, niet om dit onderwerp uit te putten, maar om er als met den vinger op te wijzen, welk een goudmijn ook hier nog school.

Eerst verzamelde hij daartoe een reeks uitspraken, waarin Calvijn zijn gevoelen zegt over de beteekenis van de Bediening des Woords. Daarna kenschetst hij de beteekenis, die aan Calvijn als prediker moet worden toegekend. In een derde hoofdstuk geeft hij, voor wie niet op de hoogte is, nog eens een bibliographisch overzicht van Calvijns predikatien. En alsdan tot zijn eigenlijk onderwerp komende, bespreekt hij achtereenvolgens de signatuur, den stijl, het Schriftuurlijk karakter, den inhoud, en den actueelen tint van Calvijns prediking. Een conclusie besluit deze studie, waaraan dan als bijlage drie predikatien van Calvijn en wel over Job 5: 17, 18, Efese 4: 11, 12 en Hebr. 13: 13 worden toegevoegd.

Het gevaar van Calvijn te willen nabootsen, wat in onzen tijd op een uiterst bedenkelijke opvatting van de Bediening des Woords zou uitloopen, snijdt hij zelf in zijn conclusie af, waar hij o. a. zegt: p. 143, 144.

> Of wij dan Calvijn als modelprediker ter navolging voorstellen? Op deze vraag is ons antwoord ontkennend. En wel om de eenvoudige reden dat Calvijn in alle opzichten een zoo geheel eenige plaats inneemt, dat er van navolging geen sprake kan zijn. Wat bij hem een deugd is zou bij een ander een groot gebrek zijn. Hoe zou men een man van zoo genialen aanleg, van zoo reusachtige kennis, van zoo diep inzicht in de Schrift als model kunnen voorstellen voor ons die hoe langer wij op zijne figuur staren, te meer van eigen kleinheid overtuigd worden?
>
> Hij kon zonder vaste methode, waar wij die leiding niet kunnen missen. Hij behoefde die vorming niet, die gewone menschen wel noodig hebben. Zal men bv. kunnen zeggen dat het als regel aanbeveling verdient zich niet voor zijne preeken voor te bereiden? En toch Calvijn deed dat niet, tenminste niet zooals wij dat gewoon zijn op te vatten, in vele uren van afzondering mediteeren over den tekst, om na ernstige studie en meditatie de preek samen te stellen. Maar waarom deed Calvijn dit niet. Om tweeërlei oorzaak. Vooreerst hij kon dit niet doen, daar God hem tot zoovele werkzaamheden en zoo gewichtige riep, dat er geen tijd overschoot. Maar dan ook — hij behoefde dat niet te doen, daar zijn God hem zoo rijke gaven geschonken had dat zijne improvisatien rijker aan gedachten en logischer in gevolgtrekkingen zijn dan menig weloverdachte preek. Men ga vrij improviseeren zonder veel voorbereiding, als men even geleerd is als Calvijn, en even zoo goed de taal weet te kneeden als hij! Men improviseere als men met een goed geweten kan zeggen even weinig tijd voor voorbereiding te hebben, als deze reformator! En wie zal dat kunnen zeggen?
>
> Ernstige voorbereiding voor 'den Dienst des Woords, naar den ouden regel: quam plurimum scribere, en straks vrijelijk het weldoordachte en gerijpte der gemeente voorstellen, als welde het zoo pas als een frissche stroom in ons op — ziedaar wat bij alle dienaren des Woords aanbeveling verdient.
>
> Hetzelfde geldt van zijne methode van preeken. Hij is streng analytisch, heeft geen plan, bekommert zich niet om thema of verdeeling. Wederom, als men het zóó kan, mag alles! Maar wie kan dat of het wordt een chaos waarin niemand orde scheppen kan. De streng analytische methode heeft voor, dat de Schrift goed tot haar recht komt, maar tegen, dat zoo licht de eenheid te loor gaat. De streng synthetische methode weer leidt licht tot mottoprediking en lostaten van de gedachte van den tekst. Daarom moet niet absoluut tusschen beide methoden gekozen, maar aan elke preek de eisch gesteld worden der juiste analyse, het ontvouwen van het Woord Gods, en der echte synthese, de eenheid van gedachten. Het plan, de orde, de propositio, thema en verdeeling moeten in den gewonen regel den toets van de voorschriften der logica en der aesthetica kunnen doorstaan.
>
> Wel ter dege moet bestudeering van de regelen van Rhetorica en Homiletiek eisch blijven voor elken Dienaar des Woords. Ook voor de uitoefening van den Dienst des Woords sluit de Heere God zich aan bij hetgeen door hem in des menschen natuur is gelegd. Van zelf moet ook hier het eigen karakter der predikkunde gehandhaafd, en wat de Rhetorica leert over inventio, dispositio, elocutio enz. in het licht des Geestes en der Schrift worden beoordeeld en toegepast. Veel zal er dan moeten vallen, maar veel kan er ook dan worden gebruikt.
>
> In al deze dingen moet de Dienaar des Woords geoefend zijn, opdat juist het Woord door al de poorten van het menschelijk leven in ons binnendringe; zoowel langs den weg van het verstand als langs den weg van den wil.
>
> Calvijn versmaadt deze vormen dan ook niet, gelijk uit heel zijn opvatting van het verband tusschen natuur en genade ook wel volgen moet.
>
> Maar in het toepassen der regelen is hij niet als model te nemen, en we zagen hoe dat komt.
>
> Dit drukt ook ons gevoelen uit.
>
> Alleen zouden we er aan willen toevoegen, dat een Bedienaar des Woords, die in zich niet de kracht gevoelt, om aan de hooge eischen van een rijke, pakkende, stichtende, heiligende, vertroostende prediking naar systematischen regel en in hoogen stijl, te voldoen, nog altoos zijn gemeente verder zal brengen, indien hij, als Calvijn, eenvoudig hoofdstuk na hoofdstuk, en boek voor boek, aan zijn gemeente uitlegt, met korte toepassingen, dan dat hij week aan week ongeveer altoos dezelfde generale en overbekende, gronddenkbeelden naar aanleiding van een beperkt aantal wel eenigszins afgepreekte teksten, behandelt.
>
> Stellig beantwoordt zulk analytisch »Bijbellezen" niet aan de hooge eischen der homiletiek, en op den duur zou het voor de gemeente niet genoeg zijn.
>
> Maar het zou althans de gemeente weer in *heel de Schrift* inleiden, en haar rijken inhoud voor haar ontvouwen.
>
> Zelfs de dagelijksche lezing der Schrift in de gezinnen zou er bij winnen.
>
> Juist met het oog daarop verheugt ons dan ook deze studie, die dit Schriftuurlijk karakter van Calvijns predikatie weer in het heldere licht stelt.
>
> Thans vreest menigeen, dat zoo eenvoudige analytische prediking goed voor een oefenaar, maar beneden de waardigheid van een prediker is.
>
> Nu Prof. Biesterveld hier weer in een zoo boeiend geschreven studie laat zien, hoe een Calvijn zulk een wijze van prediking niet beneden zich achtte, zal men allicht weer moed krijgen om het aan te durven.
>
> Natuurlijk niet om *onvoorbereid* als Calvijn op te treden; want gelijk Prof. Biesterveld zeer terecht opmerkt: Quod licet Jovi non licet bovi.
>
> Maar wel om eens wat meer op den rijkdom der Schrift dan op den rijkdom van eigen vinding te vertrouwen.
>
> En, ons dunkt, wie dat eens drie jaren lang deed, zou derwijs uit de Schrift *doorweed* worden, dat hij *daarna* allicht weer van wal zou durven steken.

Uit de Pers.

In de *Friesche Kerkbode* verscheen nu reeds het derde artikel over »de *Christelijke vrijheid*."

Stukken die van pas zijn, nu nog altijd ook in onze kerken de wettische preciesheid met de bezieling des Geestes worstelt.

Kort, bondig en helder is vooral de tegenstelling in het midden van het derde artikel toegelicht.

Ik dezer voege:

> Nu is het rechte inzicht in die vrijheid tegenover de wet zeker een der moeilijkste stukken uit de H. Schrift. Wie in onze oude theologie thuis is, weet hoe onze Vaderen bij voorkeur over dit onderwerp schreven, en hoe zij worstelden met de taal om deze vrijheid juist te omschrijven. Bunyan's Onder de wet en onder de Genade, Witsius De leer der Verbonden, Comrie's uitlegging van den Catechismus, om van anderen te zwijgen, zijn goudmijnen, waaruit nog schatten op dit punt te delven zijn. En ongetwijfeld ligt de oorzaak van veler gemis aan den vrede der conscientie, die alle verstand te boven gaat, daaraan, dat deze vrijheid tegenover de wet niet genoegzaam gepredikt en door Gods kinderen niet voldoende verstaan wordt. Heel dit stuk in onze *Kerkbode* uiteen te zetten ware een onbegonnen werk. Alleen de hoofdlijnen der Christelijke vrijheid kunnen hier worden uitgestippeld.
>
> En dan zij vooreerst opgemerkt ter voorkoming van alle misverstand, dat met deze vrijmaking van de wet niet bedoeld is, dat de wet sou zijn afgeschaft voor Gods kind als »regel des levens". De Wet is in den grond niet anders dan de uitdrukking van Gods heiligen wil. Het is het: Zijt heilig, want Ik ben heilig, dat God aan al Zijn kinderen toeroept. Van het anti-nomianisme — het op zij werpen der wet om naar het goeddunken des harten te leven — is elk goed Gereformeerde afkeerig. Maar even afkeerig is hij van het Neo-nomianisme, het opnieuw oprichten der wet om daardoor eenige gerechtigheid voor God te verwerven. Niet alleen wanneer met die wet bedoeld wordt het volbrengen der tien geboden of het uitmunten in goede werken, maar ook wanneer onder deze wet verstaan wordt de zoogenaamde Evangelische plichten van trouw Gods Woord te gaan hooren, door boete en berouw zich voor God te vernederen, door werken van barmhartigheid zich bij God aangenaam te maken. *Genade*, d. w. z. onverdiende gunste sluit elk werk der wet geheel buiten.
>
> Om nu de oplossing van deze moeilijkheid te vinden, dat aan de eene zijde de wet blijft voor Gods kind als regel des levens en aan de andere zijde geheel is afgeschaft, of liever in Christus voor ons vervuld is geworden, moet er op gelet worden, dat alles afhangt van de wijze, waarop wij staan tegenover de wet en de wet staat tegenover ons.
>
> Wie nog onder de wet staat, gelijk de Apostel Paulus het uitdrukt, staat tegen haar als een dienstknecht, die poogt door de wet een loon te verwerven bij God. Hij is nog bezield met een wettischen geest, den geest der dienstbaarheid tot vreeze. Het is hem te doen om naar den regel der wet te leven, opdat hij door die wet het eeuwige leven zou beerven. God is Zijn meester. Door dien meester is aan hem, als knecht, een taak opgelegd. En die taak moet worden afgewerkt om straks bij den meester het toegezegde loon als recht te kunnen eischen.
>
> Dat nu is geheel het standpunt van het Verbond der werken. Het: Doe dat en gij zult leven. En juist omdat de mensch van nature onder het Verbond der werken staat, kan het niet anders of dit wettische beginsel werkt telkens opnieuw in den mensch door. Ge vindt dat wettische beginsel bij de Farizeen in Christus' dagen en bij de Roomsche kerk ten tijde der Reformatie en bij de eigengerechtige lieden in onze eeuw. En gewoonlijk gaat het bij hen gepaard met zulk een oppervlakkige beschouwing van den eisch der wet, dat men evenals de rijke jongeling ter goeder trouw meent heel de wet te hebben volbracht, zoodat men door eigen gerechtigheid voor God bestaan kan. Ge vindt dat wettische beginsel bij menig ontdekte aan de macht der zonde, die nu sidderend voor de heilige gerechtigheid Gods, poogt om de wet te volbrengen, ten einde met God verzoend te geraken en die het door dien weg leeren moet, hoe aan den voet van Sinai niets dan verdoemenis te vinden is voor den zondaar. Dat was Luther's strijd in de kloostercel te Erfurt, de strijd dien Bunyan teekent in zijn Christenreize, wanneer Christus aan den voet van den Sinai staat, de strijd, die menig bekommerde van ziel nog in de bangste vreeze houdt. En eindelijk, ge vindt datzelfde wettische beginsel, ook nadat genade gevonden is, nog bij menig kind van God, wanneer het weer, gelijk het volk het uitdrukt, »in het werkhuis zit", d. w. z. opnieuw pogen gaat om zijne eigene gerechtigheid voor God op te bouwen in plaats van uit de genade van Christus alleen te leven.
>
> Deze dienstbaarheid der wet nu staat lijnrecht tegenover de ware Christelijke vrijheid. De wet blijkt dan geen zachte, maar een zeer harde Meesteres. Ze is niet tevreden met al wat ge doet om haar te verzoenen, want ze eischt het volmaakte; *ze* legt u telkens een nieuwe rekening van schuld voor; uw beste werken maakt ze tot een wegwerpelijk kleed voor God. En ze doet meer dan dat. Ze herinnert u altoos weer opnieuw aan het ontzaglijke woord, dat vervloekt is *wie niet blijft in al wat geschreven staat in het boek der wet om dat te doen.* Ze beloont u geen loon, maar dreigt u met de eeuwige verdoemenis. Ze drijft u voort met den stok van den drijver: ze laat u voor een oogenblik met rust: ze legt u een juk op, onmogelijk te dragen, en als eenig loon voor al uw arbeid brengt ze u nooit anders dan den eeuwigen dood.
>
> Zeg dan zelf hoe ooit zulk een dienen van God *onder de wet* met ware vrijheid zou kunnen bestaan?
>
> Neen, ook hier geldt het woord: Indien de Zoon u heeft vrij gemaakt, dan zijt ge waarlijk vrij. Christus zelf roept het dezulken toe: Komt tot Mij, gij die vermoeid en beladen zijt, en ik zal u ruste geven. Mijn juk is zacht en mijn last is licht. Hij komt niet alleen om mij uit de macht der zonde, maar ook om uit de dienstbaarheid der wet zijn volk te verlossen.
>
> Hij doet dit vooreerst door ons te verlossen, gelijk de Apostel zegt van den *vloek* der wet. Daartoe wordt Hij zelf een vloek voor ons. Al de straf, waarmede de wet ons bedreigde, wordt aan Hem voltrokken. Maar Hij doet meer dan dat. Hij volbrengt ook geheel den *eisch* der wet. Hij levert dat volmaakte goede werk, dat alleen voldeed aan den eisch van Gods recht. Geen enkel gebod der wet, of het is door Hem voor ons vervuld geworden.
>
> Wie dus in het geloof staat, staat vrij tegenover de wet van God. Wanneer die wet in de vierschaar der conscientie hem aanklaagt en zijn oordeel eischt — hij kan op Christus wijzen, die den vloek der wet voor hem droeg. Wanneer die wet eischt een volmaakt volbrenger van al haar geboden — hij heeft een Verlosser, die alles voor hem volbracht heeft.
>
> In dat opzicht geld het woord des Apostels: Wij zijn niet meer onder de wet, maar onder de genade. Want de wet des Geestes des levens heeft ons vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods.
>
> Maar al is de *wet* aldus afgeschaft voor Gods kind, gelijk onze vaderen het uitdrukten, wat haar *verdoemende kracht* en de *gestrengigheid van haar eisch* betreft, ze blijft daarom ten volle van kracht als regel voor ons leven, als uitdrukking van Gods onveranderlijken wil, hoe Zijn kind zal wandelen. Met nadruk kwamen onze vaderen op tegen den laster van een Bellarminus, den bekenden Roomschen Godgeleerde, alsof volgens ons de mensch, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, aan geen enkele wet in de conscientie meer gebonden was en vrij van de verplichting om de wet te volbrengen en alle dingen voor onverschillig houden mocht. Een Luther moge soms uitdrukkingen gebruikt hebben tegenover de wet, die zulk een indruk konden doen ontstaan, Calvijn was op dat punt voorzichtig genoeg. Voorzooverre God, zoo schrijft hij in zijn verklaring van Rom. VII, in de 10 geboden ons heeft geleerd wat *recht* is en ons een regel geeft voor ons leven, mag niet gedroomd worden van een afschaffing der wet, omdat de wille Gods altijd haar kracht blijft behouden. Derhalve is de wet niet afgeschaft voorzooverre zij een regel voorschrijft om goed te leven, maar wel is afgeschaft die hoedanigheid der wet, waardoor zij stond tegenover de vrijheid, ons door Christus geschonken, nl. in zooverre zij de hoogste volmaaktheid eischte en ons, omdat wij dit niet konden, bond onder den schuld des eeuwigen doods.
>
> En nog schooner wordt diezelfde gedachte door Calvijn uitgewerkt in zijn Institutie, wanneer hij het onderscheid tracht duidelijk te maken door het beeld van een dienstknecht en een kind in huis. Een dienstknecht *moet* de bevelen van zijn meester volbrengen, ze zijn een dwang hem van buitenaf opgelegd; er wordt niet gevraagd of dat bevel met zijn aard en inhorst overeenstemt. En wanneer de dienstknecht zijn arbeid niet heeft afgemaakt, durft hij zijn meester niet onder de oogen te komen, want dan heeft hij geen verschooning maar straf te wachten. Zulk een dienen is slavernij. Maar geheel anders dient het kind den vader. Zijn vader heeft hem lief; omdat de vader hem lief heeft, schrijft de vader aan het kind voor, wat de regelen en ordinanten zijn in het huis. Juist omdat het kind het beeld des vaders draagt, zal het met lust en liefde naar die ordinantien wandelen. En ook al blijkt het, dat het nog telkens onvolmaakt werk levert, dat ook het beste werk gebrekkig en met zonde bevlekt is, het gaat gerust naar den vader toe en legt hem den arbeid voor. Immers »een vader verschoont den zoon, die hem dient."
>
> Zóó God te dienen is geen last, maar een lust; geen dienstbaarheid, maar vrijheid. Niet een dwangjuk van buitenaf ons opgelegd, maar een ontplooien van het beeld van Christus, waarnaar wij door de werking des H. Geestes worden vernieuwd.
>
> Zoo nu opgevat is de wet niet meer een stok, die ons voortdrijft, maar een staf in onze hand, waarop we leunen kunnen om te wandelen op den weg des levens.
>
> En toch blijkt ook hier weer, evenals bij het eerste stuk, dat de *volle* Christelijke vrijheid hier op aarde niet ons deel is, en dat eerst in den hemel het hoogste standpunt zal worden bereikt. Daar eerst houdt de wet ook op een staf te zijn, waarop we nog moeten leunen om verder te komen.
>
> Wat wij daarmede bedoelen zal Gods kind wel verstaan.
>
> De wet genomen als de wille Gods over ons, blijft eeuwig. Wie niet meer onder de wet zou staan, zou ophouden schepsel te wezen en dat kan nooit. Maar er is onderscheid tusschen de wet Gods als uiting van Zijn heiligen wil en die wet gelijk ze geschreven voor ons ligt in de 10 geboden en is uitgewerkt en toegepast is heel de Heilige Schrift.
>
> Die geschreven, uitwendige wet, ook al heeft ze dan haar verdoemende en eischende kracht verloren, ook al is ze een regel des levens geworden, blijft een beperking der vrijheid. Ware vrijheid is niet alleen God te dienen, maar het te doen zonder eenigen dwang, geheel van zelf, gelijk de bloem van zelf geurt, de boom van zelf vruchten voortbrengt, het water van zelf stroomt door de bedding.
>
> Zoo was het met Adam in het Paradijs. De wet Gods stond geschreven op de *tafelen van zijn hart*. Hij behoefde daarom geen uitwendige wet van God te ontvangen. En zoo zal het eens in den hemel zijn. Daar wordt geen wet meer gepredikt als regel des levens, want ze zullen allen God kennen, gelijk ze door Hem gekend zijn.
>
> Maar hier op aarde is dat nog niet zoo.
>
> Op Sinai wordt daarom de wet geschreven op steenen tafelen. Juist omdat de wet weg is uit het hart, moeten ze van buiten af weer worden ingescherpt.
>
> Maar de belofte wordt geschonken, dat God de Heere een nieuw verbond zal maken, en dat dit nieuwe verbond juist daarin bestaan zal, dat de Heilige Geest de wet weder zal schrijven op de tafelen des harten. Dan zal niemand tot zijn naaste zeggen: Kent den Heere, want zij zullen Hem allen kennen.
>
> Voor een deel is dat vervuld op den Pinksterdag. De uitstorting des H. Geestes is het tegenbeeld van de wetgeving op Sinai. Na den Pinksterdag begint dan ook eerst de hoogere vrijheid des N. Testaments, het mondig worden van Gods kind.
>
> Onder het O. T. was Gods kind nog onder den tuchtmeester van de wet. Gebod op gebod en regel op regel werden daar opeengestapeld. Israël is een kind Gods, maar een klein kind, dat nog telkens van den vader moet hooren, wat mag en wat niet mag. In zooverre is zelfs het onmondige kind, gelijk de Apostel zegt, den dienstknecht gelijk, dat het nog onder de wet leeft.
>
> Maar met het N. Testament is dat anders geworden. God de Heere heeft nu uitgestort den H. Geest, waardoor Hij ons leert wat Zijn wil is. Eerst daardoor in de volkomen vrijheid tegenover de wet gekomen, in zooverre als Gods kind niet door eenigen dwang, maar uit de innerlijke drijving des Geestes naar den regel der wet behoort te wandelen.
>
> Het is hiermede als met iemand, die zwemmen leert. Juist om niet te zinken maar vrij in het water zich te kunnen bewegen, moet hij eerst van zijn leermeester regelen ontvangen. Die regelen worden langzamerhand zijn eigendom. Als pasbeginner moet hij telkens nadenken welke bewegingen hij maken moet naar het woord van zijn leermeester. Maar allengs gaat dit over. Hij doet de beweging van zelf, zonder eenige moeite. En nu eerst is hij volkomen *vrij* geworden. Juist omdat het woord van zijn meester in zijn vleesch en bloed is overgegaan.

Deze ter zake dienende, korte en toch niet onvolledige uiteenzetting, meenden we dan ook onzen lezers te moeten voorleggen.

Ook het beeld aan het slot is zoo sprekend.

Jammer slechts, dat deze dingen die in Owens dagen nog algemeen verstaan werden, helaas, voor zoo velen in onze dagen klanken uit een hun vreemde wereld zijn geworden.

En toch die onwetendheid schaadt aan zoo veler geestelijk geluk.

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 22 October

Vergadering der Classis Bolsward, gehouden 6 October 1897 te Bolsward.

Het moderamen bestaat uit Ds. H. van Dijk, als praeses, Ds. H. R. Nieborg als assessor en Ds. C. Hoek als scriba. Daar van Ds. van Dijk bericht is ingekomen, dat hij iets later ter vergadering zal komen, neemt Ds. Ploos van Amstel zoolang diens functie waar.

Door Dr. H. H. Kuyper, van Leeuwarden, die een uitnoodiging daartoe bereidwillig had aangenomen, wordt een referaat gehouden inzake »Zondagsheiliging". Met zeer veel belangstelling wordt spreker gevolgd in de uiteenzetting van dit 3-tal punten:

a. Hoe de Geref. kerken in hare belijdenis over het vierde gebod oordeelen.

b. Hoe de beginselen, daarin nedergelegd, door de Geref. kerken, blijkens hare historie, zijn in practijk gebracht.

c. Welke algemeene regelen voor de huidige omstandigheden daaruit zijn af te leiden.

Nadat door onderscheidene broeders nog nadere inlichtingen zijn gevraagd en door den referent, voor zoover mogelijk, zijn gegeven, spreekt de vergadering, bij monde van den praeses, haar hartelijken dank uit jegens Dr. H. H. Kuyper voor diens keurig en uitgebreid referaat, hetwelk, naar met blijdschap werd vernomen, zeer waarschijnlijk in druk zal verschijnen.

Naar aanleiding van een ingekomen stuk van het Curatorium der Theologische School wordt Ds. J. Op 't Holt vanwege de Classis aangewezen om de aangelegenheid van financieelen steun ter harte te nemen. Bij de behandeling dezer zaak wordt door verschillende broeders gewezen op de onnoodig kostbare wijze van inrichting ter opleiding van dienaren des Woords. Besloten wordt dit oordeel der Classis aan het Curatorium mede te deelen.

De vergadering wordt met dankzegging gesloten.

Vergadering der Classis Tiel, gehouden te Geldermalsen, 6 Oct. 1897.

In het moderamen nemen zitting: Ds. Kok als praeses; Ds. Buitenhuis als assessor; Ds. Lanting als scriba.

Een ingekomen schrijven van 't Curatorium der Theol. School wordt gelezen. Nadat door Ds. de Haas, als curator nader toelichting gegeven en deze zaak dringend is aanbevolen, wordt met goedvinden der vergadering, br. N. v. d. Blom te Zuilichem aangewezen als de persoon, om in bijzondere mate zich met de aangelegenheden van financieelen steun voor de uitbreiding der Theol. School te belasten, die dit met bereidwilligheid aanvaardt.

In tegenwoordigheid van deputaten, namens de particuliere (Prov.) Synode, die inmiddels ter vergadering gekomen zijn, heeft 't peremptoir examen plaats van br. R. P. Haan, beroepen pred. te Tiel.

Bij 't voorafgaand onderzoek der stukken bleek, dat er in den beroepsbrief geen sprake was van gebondenheid van den dienaar des Woords aan Gods Woord, de Geref. Confessie en D. K. Aan de kerk van Tiel werd opgedragen deze leemte aan te vullen, door het bij wijze van postscriptum in den beroepsbrief op te nemen.

Br. Haan, die, binnengekomen, hiertegen geen bezwaar heeft, draagt nu een deel eener predikatie voor over Openb. 1: 17b, 18, waarna het verdere onderzoek wordt ingesteld.

Het praeadvies van de Synode-deputaten gehoord zijnde, wordt met eenparige stemmen tot toelating besloten.

Na een hartelijk woord van den praeses wordt den examinandus toegezongen Ps. 134: 3.

Namens de kerkvisitatoren brengt Ds. Buitenhuis verslag uit van de gehouden kerkvisitatie. In dit rapport werd een nauwkeurig overzicht gegeven van den toestand in de verschillende kerken. Uit dit overzicht bleek, dat met name in de vacante kerken vele misstanden heerschen. O. a. werd in twee kerken op den dag des Heeren slechts éénmaal godsdienstoefening gehouden, waarvan in ééne tijdelijk; met een enkele uitzondering, werd in de meeste kerken weinig behoefte gevoeld aan den dienst des Woords en zoomede aan een eigen dienaar, terwijl dit laatste bij enkelen stuitte op financieele bezwaren; behalve in ééne, werd in alle andere vacante kerken het H. Avondmaal hoogstens 2 maal per jaar gevierd, terwijl over 't algemeen door de belijdende leden zeer traag gebruik van het H. Avondmaal werd gemaakt, zoodat zelfs sommige ouderlingen en diakenen zich onthielden. Voor 't overige bleek de toestand vrij gunstig.

Bespreking van het rapport wordt verdaagd tot de e. k. Classicale vergadering.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering met dankzegging gesloten.

Vergadering der Classis Franeker, op 7 October 1897.

Het moderamen wordt aldus samengesteld: Ds. Willering, praeses; Ds. Doorn, assessor; en Ds. Nawijn, scriba.

Van de circulaire van het Curatorium der Theologische School wordt kennis genomen en de kerken van Minnertsga en Arum aangewezen de belangen der Theologische School te behartigen in de Classis.

Ds. Balhuizen brengt rapport uit van de bijeenkomst in zake de Zending namens de Classe. Dit rapport constateert, dat de eerste bijeenkomst, te Franeker gehouden, uitnemend geslaagd is.

De kerken van Lollum en Arum worden aangewezen om een volgend Jaar een dergelijke vergadering te organiseeren. Voorts wordt de wenschelijkheid uitgesproken van de verspreiding van een tractaatje in de kerken der Classe; de uitvoering van dit plan wordt aan Dr. Hania opgedragen. De kerken van Oosterbierum en Sexbierum ontvangen den dank der vergadering voor den arbeid in deze zaak verricht.

Na het zingen van Ps. 131: 4 wordt de vergadering met dankzegging door den praeses gesloten.

Vergadering der Classis Gouda gehouden te Gouda op 12 Oct. '97.

Nadat de vergadering is geconstitueerd, wordt het moderamen als volgt samengesteld: Ds. Keulemans praeses, Ds. de Jong assessor, Ds. v. d. Heijden scriba.

Ds. Dalhuijsen brengt rapport uit over de kerkvisitatie in het ééne gedeelte der Classis. Bij de bespreking daarvan wordt ook gehandeld over de quaestie van ineenssmelting te Schoonhoven. De Classis dringt er ten ernstigste op aan, dat de pogingen tot ineenssmelting worden hernieuwd.

Ds. Kropveld brengt rapport uit van de kerkvisitatie in het andere deel der Classis. Naar aanleiding hiervan wordt ook bij de kerk van Gouda ernstig aangedrongen, dat zij voortga met pogingen tot ineenssmelting.

Besloten wordt voortaan de collecten voor de V. U. en Theologische School te halveeren.

De praeses spreekt een woord van afscheid tot Ds. Aalders, die daarop antwoordt.

Voor de volgende Classis is de roepende kerk: Sluipwijk.

Gezongen wordt Ps. 72: 11. Ds. de Jong gaat in dankgebed voor.

Buitenland.

Engeland. Een bejaard man de heer Manton heeft in de *Nonconformist* en *Independent* een protest geplaatst tegen het toenemend gebruik van uitgebreide liturgiën en tegen het voorlezen van preeken in de kerken van Nonconformisten. Hij durft, zonder vrees van tegengesproken te worden, beweren, dat wanneer er voor 60 jaren, toen de Engelsche Koningin aan de regeering kwam, een preek werd voorgelezen men er in den tegenwoordigen tijd vijftig voorleest.

Hetzelfde kan gezegd worden van voorgelezen gebeden, koorliederen en gezangen, en beweert voorts dat sommige der predikanten, die niet tot de Episcopale kerk behooren, er te zeer op uit zijn om uitspraken van Dr. Newman aan te halen, de man, die de geestelijke vader is geweest van het Ritualisme dat de Engelsche Episcopale kerk dreigt te leiden in het Roomsche spoor.

Nu heeft nog wel Dr. Newman gezegd, dat een voorgedragen preek van gering gehalte grooter indruk maakt dan een prachtige preek die voorgelezen wordt.

Het is bekend dat in de Episcopale kerk van Engeland bijna door alle predikanten de preeken worden voorgelezen.

Oorspronkelijk is dit gebruik ontstaan door de vrees dat men al improviseerende of al memoriseerende iets zeggen zou, dat in strijd is met de rechtzinnigheid.

Niet ten onrechte is de heer Manton te Birmingham bevreesd, dat ook de Dissenters zullen medegesleept worden door den Romaniseerende geest die zich meester gemaakt heeft van bijna de geheele Episcopale kerk.

Frankrijk. De minister van het openbaar onderwijs in Frankrijk heeft een drietal vereenigingen die in de hoogere klassen van de Lycea gevonden worden, voor ontbonden verklaard. De jongelieden die zich voorbereidden tot het volgen van de lessen voor de Polytechnische school, aan de school te Saint-Cyr en de normaalschool, hadden sedert langen tijd een drietal gezelschappen gevormd die onder den naam van »Taupe," »Cornicke" en »Cagne", welke namen beteekenen »mal", »botterik" »luiaards" bekend stonden. Deze vereenigingen waren broeinesten van tuchteloosheid, fatterigheid en van onzedelijkheid. De Taupins, cornichons en cagnards zagen met voorname minachting neder op de leerlingen der lagere klassen, meenden zich ver verheven boven alle regels, dachten dat zij door hun leeraren moesten ontzien worden, terwijl zij aan de nieuwe leden hunner vereeniging dingen oplegden die alles behalve stichtelijk genoemd worden.

De leerlingen die zich niet bij die vereenigingen aansloten hadden geen leven. Elk had hare »annalen", waarin werd opgeteekend hoe menigmaal men tegen het gezag was opgestaan. Daarentegen tyranniseerde men de jongere leerlingen van de lagere klassen.

Het verwondert ons niet dat de minister eindelijk is tusschenbeide getreden. Ook is het te verklaren dat vele Franschen aan de bijzondere instellingen van voorbereidend hooger onderwijs, al worden zij ook door Jezuieten geleerd, den voorkeur geven boven de staatsinstellingen.

Zelfs beslist ongeloovige menschen verkiezen de Jezuieten-inrichtingen boven die van den staat. Het is daaruit te verklaren dat de bijzondere instellingen van hooger onderwijs bijna evenveel leerlingen tellen als de openbare.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

„ROBINSONS."

(Slot.)

Reeds kortten de dagen zeer merkbaar; 't werd ook veel guurder weer. Onze twee zwervers maakten intusschen gebruik van den tijd, die hun nog bleef, om zooveel mogelijk rendieren te schieten. Wel kon men natuurlijk al dat vleesch niet dadelijk verorberen, maar de visscher verstond zeer goed de kunst vleesch te drogen, waarna het zeer lang goed en eetbaar bleef. Ook werkte de koude er veel toe mee, dat de mondvoorraad niet bedierf. Ze hadden nu ook reeds een flinken stapel rendiervellen. Die konden ze kostelijk gebruiken. De houten hut was van buiten in den regel gedekt met sneeuw. Van binnen behingen ze nu de wanden met rendiervellen, die ze aan elkander naaiden. Dit nu bleek een degelijke beschutting te zijn tegen de felle koude. En wanneer het vuur brandde en natuurlijk de deur en het luikje gesloten waren, kon het in de hut flink warm zijn. Dit was trouwens noodig, want daar buiten vroor het steen en been.

't Was goed, dat onze reizigers bij tijds gezorgd hadden. Want de winter kwam, en zij wisten dat nu althans voorteerst op geen verlossing was te hopen. Doch de winter ging weer voorbij, het werd lichter en warmer en weer zomer, en nog altijd vertoonde zich geen schip, hoe scherp ze er ook naar uitzagen. Zoo gingen zelfs dertien maanden om, waarin de twee Robinsons geen menschelijk wezen behalve elkander zagen en van de wereld niets meer dan het kale, eentonige Spitsbergen, een lusthof voor schaatsenrijders. Ge zult misschien vragen of dan de huisgenooten en vrienden van Brakmo niet naar hem onderzochten. Maar, ge weet, er is naar Spitsbergen ook geen telegraaf, en daarbij 't kwam wel niemand in de gedachten, dat de visscher zoover zou zijn afgedwaald. Ieder meende dat hij en de jongen in den storm waren omgekomen.

»Hoor eens vriend" sprak Brakmo tot den jongen, toen weer de zomer ten einde liep, »ik heb geen lust hier nog een winter door te maken."

»Ik evenmin", zei de jongen.

»En daar er geen schip komt," vervolgde Brakmo, „moeten we met Gods hulp beproeven met onze boot weg te komen." 't Is nu nog tijd, straks zitten we weer in 't ijs."

Dadelijk gingen ze aan 't werk. Maar, o wee, de boot bleek bij onderzoek tamelijk geleden te hebben. In aller haast en zoo goed als 't kon, werd het vaartuigje nu wat gekalefaterd. Twee dagen nadat ze hun plan hadden gemaakt, staken onze vrienden reeds in zee. Ze hadden nu echter gezorgd den noodigen teerkost mee te nemen.

Gelukkig echter was daar zelfs de helft niet van noodig.

Er woei een gunstige Noordenwind, en zoo zeilde het scheepje dan door 't nu nog open water voorspoedig zuidwaarts, recht op de Noorsche kust aan. Binnen weinig tijds was de reis afgelegd, en juichend zette Brakmo weder te Vardo den voet op zijn vaderlandschen grond. Dadelijk telegrafeerde hij vandaar naar Tromso aan zijn vrouw, en reisde toen zelf zoo spoedig mogelijk daarheen. Ge begrijpt, hoe verheugd zijn huisgenooten waren, hem, dien ze al lang voor dood hadden gehouden, weer levend en gezond voor zich te zien.

Dat is nu een pas gebeurde geschiedenis van een Robinson, door iedereen te bevragen, die een reisje naar Tromso maken wil. En als we eens over den eigenlijken Robinson spreken zal blijken, dat ook van diens geschiedenis meer waar is dan men veelal denkt.

AAN VRAGERS.

We hadden den vorigen keer ongemerkt zooveel geschreven, dat het er niet alles in kon. 't Wordt nu echter tijd dat we antwoorden op eenige vragen van onzen lezer A. de D. te R., die al vrij lang wacht en met hem wachten, gelijk hij zegt, vele anderen. Alleen houde vriend De D. het ten goede dat *wij* blijven letten op het opschrift boven deze afdeeling: »Voor *Kinderen*."

»Wanneer, vraagt onze lezer, begint een kind te *denken*, en zich feiten, meer bijzonder, of wel algemeene, gebeurtenissen te *herinneren*? Wat, of welke zijn de kenteekenen daarvan in een kind te bespeuren of te bespieden?

Wanneer begint een kind te zondigen, hetzij wetend of onwetend."

Onze lezer meldt er bij, dat men het hierover niet eens kon worden. We gelooven het graag. Want de eerste twee vragen komen hierop neer: Wanneer begint het verstand te werken, met *zelf*bewustheid? Als een kind, b. v. zes maanden oud, een reis naar Indië maakt, daar drie maanden vertoeft, en dan weer heengaat, weet het daar later toch niets van, wijl het zich niet bewust was wat er gebeurde.

Nu is het echter beslist onmogelijk te zeggen, *wanneer* het verstand begint te werken. Want dat weten we alleen als zich die werking *openbaart* en het is zeker dat vóór dit geschiedt, het verstand toch reeds eenigen tijd werkte.

Zoover *wij* dus zien kunnen, is van denken en herinneren eerst sprake als zich de bewijzen daarvan openbaren, en nu is het weer zeker dat die bewijzen niet bij alle kinderen zich op denzelfden tijd vertoonen. Men kan dus niet zeggen: na zooveel maanden, na een jaar of zoo, maar enkel dat na twee jaar in den regel, ook wel veel vroeger, soms verbazend vroeg, blijkt te bestaan wat hierboven werd bedoeld.

Zoodra een kind hoe jong ook afkeer betoont van, of neiging tot iets waarmee het in aanraking komt op een of andere wijs, en dit niet louter uit lichamelijke oorzaken is te verklaren, werkt zijn verstand. Zoodra het dus afkeer of toeneiging toont, bij bloot *zien*, werkt zijn herinnering. Bij elk zeer jong kind kan men dit opmerken, gelijk nog veel meer, dat we nu niet opnoemen.

Met zondigen begint een kind, helaas, al zeer vroeg. Wanneer? Dat kan onze vriend toch in zijn Bijbel lezen. David zei reeds: Ik ben in ongerechtigheid *geboren*. 't Met wetenschap zondigen staat weer in verband met het pas besprokene.

Men moet zich echter vooral wachten, bij zulke dingen een *dag* te bepalen of zelfs een week of maand. Bilderdijk zegt, dat hij al verzen maakte op moeders schoot. Maar ten eerste wil Bilderdijk wel eens overdrijven, ten tweede zal een ziekelijk kind als hij misschien lang op moeders schoot hebben gezeten, en ten derde zijn die verzen zeker zijn mooiste niet geweest? Althans een, dat hij als jongen van zes, zeven jaar maakte en dat nog bekend is, is niets dan een rijmpje.

Verstand, geheugen en al dergelijke gaven ontwikkelen en toonen zich bij den een veel spoediger dan bij den ander. Dit blijkt ook later telkens weer. — 't Is wel een bewijs daarvoor, dat de zonde in heel ons wezen is doorgedrongen, dat die eerste blijken van verstand bij kleine kinderen, dikwijls juist bestaan in bewijzen hunner zondige natuur.

We hopen dat het den vrienden nu eenigszins duidelijk is, die zullen inzien dat het moeilijk ging *hier* nog meer te zeggen.

Een andere vraag luidt: Hoe kon men bij avond in de steden van het Joodsche land den weg vinden, daar er toch geen straatlantaarns waren, en de huizen immers ook geen ramen hadden aan de straat?

't Antwoord is eenvoudig. Men ging zonder hooge noodzaak in den donker niet uit, wijl dan op straat de »buitenste duisternis" heerschte. Wie toch ging deed het voor de veiligheid in gezelschap, en men droeg dan brandende fakkels of ook lantarens, die de Schrift lampen noemt. »Een lamp voor den voet" is een lantaarn die het pad verlicht. Eigenlijk was de toestand al evenzoo als in de middeleeuwen in onze steden, waar zelfs tegen donker de »boevenklok" luidde, ten teeken dat nu 'tgeboeft op straat kwam en ieder die wat te verliezen had dus er af moest. Op sommige dorpen in ons land is het wat de verlichting betreft nog altijd net zoo droevig gesteld als in het Oosten, waar men echter veel meer maan en sterrenlicht had.

HOOGENDIJK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Heemse (Ov.), G. Doekes, cand. te Dirkshorn. — Katwijk aan Zee, J. van den Berg, te Sliedrecht. — Haamstede (Zeel.), J. H. Laatsman, te Gravenmoer. — Ottoland, J. van der Vlies, te Nieuw-Dordrecht. — Dokkum **A**, W. Pera, te Hallum. — Staphorst, B. J. Lamberts, te Sleen. — Genemuiden, A. L. Smilde, te Ommen. — Sleeuwijk, L. Bouman, te Emlenkamp (Gr. Benth.)

AANGENOMEN: Dinteloord c. a., J. Offringa, te Dedemsvaart. — Heemse **A**, G. K. Doekes, cand. te Dirkshorn. — Oudega, D. Prins, te Holwerd. — Almkerk, W. Bosch, te Vrijhoeven-Kapel.

BEDANKT: Zevenhoven en Vijfhuizen, G. K. Doekes, cand. te Dirkshorn. — Westmaas, W. Bosch, te Vrijhoeven-Kapel. — 's-Gravenhage **B**, C. B. Bavinck, te Rotterdam **A**. — Pietersburen, J. H. Koers, te Kockengen. — Poortvliet (Tholen), L. Spoel, te Harderwijk. — Katwijk aan Zee, J. van den Berg, Sliedrecht.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Brakel (toez.), P. C. IJsseling, cand. te 's-Gravenhage. — Schoonloo, H. Huizinga, te Eext. — Nieuwland bij Gorkum, A. Groeneveld, cand. te Vlaardingen. — Leerbroek c. a. en Hindeloopen, J. Buenk cand. te Ede. — 't Zandt, J. de Busch Keyzer, te Dwingeloo. — Metslawier en Schermerhorn, M. J. F. Schönfeld, cand. te Ried. — Giethoorn, H. Smits Fz., te Nieuw-Leuzen. — Geervliet c. a., P. W. Vetkouw, cand. — Bundel c. a. Th. H. Edling, te Limmen. — Renesse en Noordwelle (Zeel.), J. Brink, te Dongjum. — Bemmel toez.), W. Stoel, te Aalsum. — Biggekerke (Walch.), B. M. Mantz, te Baambrugge. — Sas van Gent Zeeuwsch-Vlaand.) (toez.) J. D. Domela Nieuwenhuis, te Ostende (België). — Hellouw, F. Hopstra, te Terheyde. — Streefkerk, W. van Slooten, te Rouveen.

AANGENOMEN: Numansdorp, J. H. Gunning E.Bz. te Capelle a/d IJsel. — 's-Gravenhage, J. H. Gerretsen te Dedemsvaart. — Berkenwoude, J. W. de Vries, te Wijdenes en Oosterleek. — Valkenswaard en Dommelen, L. D. G. Krol Lz., te Weldum. — Vaals, F. Klose, cand. — Roermond, H. Rogaar, cand.

BEDANKT: Kuilenburg, O. W. Geytenbeek, te Tilburg. — Urk, J. Groeneweg, te Westerschelling. — Burum c. a., W. A. Mac Pherson Az., te Goëngа en Gouw. — 's-Heer Hendrikskinderen c. a., (gem. 's-Heer Arendskerke), Doeveren en Genderen, P. C. IJsseling, cand. te 's-Gravenhage. — Apeldoorn en Het Loo, G. Mansfeld, te Amersfoort. — Zevenhuizen, N. P. van Es, te Boornbergum en Kortehemme — Ransdorp c. a. (N.-H.), J. Ph. F. van der Plassche, te 's-Heer Abtskerke c. a. (gem. 's-Heer Arendskerke). — Broek in Waterland, P. A. Riedel B.Jz., te Lochem. — Vrouwenpolder (Walch.), J. Hoekstra, te Heteren (Geld.) — 's Heerenhoek (Z.-Bev.), J. Buenk, cand. te Ede. — Grevenbicht, Oud- en Nieuw-Gastel en Standdaarbuiten, J. A. van Tuynen, te Nijkerk (Fr.) — Staphorst, J. Bolkenstein, te Putten. — Gouderak en Vaassen, W. M. J. Engelberts, te Bergschenhoek.

Advertentien.

Voor de talrijke en hartelijke blijken van belangstelling, ondervonden bij gelegenheid onzer vijf-en-twintigjarige Echtverbintenis, betuigen wij langs dezen weg onzen oprechten dank.

H. GALENKAMP Kz.
C. H. GALENKAMP—WEVERINK.

Hasselt, 22 October 1897.

Brussel.
GEREFORMEERDE KERK.
Dienst des Woords: 's Zondags 10 uur 's morgens en 6 » 's avonds.
Ingang: **Rue Paul Devaux 7,** bij de Beurs.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissionairs in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsenstraat,
No. 157,
AMSTERDAM.

Dr. SCHEURER te *Djocjacarta* heeft behoefte aan een **bekwame pleegzuster,** die hem thans reeds kan helpen in zijne kliniek en ook ervaren is in het toedienen van chloroform, en die later in het Hospitaal zou kunnen optreden als **Hoofdverpleegster.**

Mocht zich eene zuster geroepen gevoelen tot dezen arbeid in den dienst des Heeren, wordt zij beleefd uitgenoodigd zich in verbinding te stellen met Deputaten voor de Medische Zending der Gereformeerde kerken, adres den heer W. HOVY, Nieuwe Heerengracht 143, te *Amsterdam.*

Een groot formaat Koraalboek der Psalmen met voor- en naspelen, uitmuntende zetting van L. DOORTMONT, royale uitvoering in heel linnen band, en dat slechts **Een Gulden 50 Cents** kost, mag zeker wel

HET GOEDKOOPSTE
Koraalboek der Psalmen

heeten. Om verwarring te voorkomen met mijn bekende uitgaven van Psalmen en Gezangen in letterakkoorden, voor hen die geen muziek kennen, gelieve men bij bestelling van **„HET GOEDKOOPSTE KORAALBOEK DER PSALMEN à f 1.50** op te geven: **Met muziekschrift.**

De uitgever van
„HET GOEDKOOPSTE KORAALBOEK DER PSALMEN",
à Een Gulden 50 Cents:
W. KIRCHNER,
Rozengracht 55, Amsterdam.

HANDBOEK
DER
GESCHIEDENIS VAN HET VADERLAND
DOOR
Mr. GROEN VAN PRINSTERER.
MET GEHEEL NIEUW PORTRET VAN DEN SCHRIJVER.
ZESDE DRUK.
Prijs f 5.—. Gebonden f 6.—.
BOEKHANDEL
Amsterdam. Pretoria. VOORHEEN HÖVEKER & WORMSER.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co.,
DAM 15—17, AMSTERDAM.
Koopen en verkoopen **EFFECTEN, diverse LOTEN** en vreemde **COUPONS.** Wisselen Gouden Zilveren **MUNTEN** en vreemde Banknoten. Sluiten **PROLONGATIËN** en **BELEENINGEN.** Nemen gelden à **DEPOSITO** 1/8 pCt. onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

Bij D. DONNER, te Leiden, is verschenen:
PAULUS' EERSTE BRIEF AAN DE CORINTHIËRS
AAN DE GEMEENTE UITGELEGD
DOOR
J. VAN ANDEL,
Predikant te Gorinchem.
Prijs. . . . . f 1.90.
DE ZENDBRIEF VAN PAULUS AAN DE FILIPPENSEN
VOOR DE GEMEENTE UITGELEGD
DOOR
J. H. DONNER,
Prijs. . . . . 1.25.

Voor Catechisatiën.

J. VAN ANDEL, **Vragen en antwoorden over de Bijbelsche Geschiedenis,** ten dienste van meergevorderde leerlingen. . . . . f 0.25
J. H. DONNER, **De Bijbelsche Geschiedenis** ten dienste van het Catechetisch onderwijs. 15e druk. . . . . » 0.25
——— **Beknopt onderricht in de Bijbelsche Geschiedenis.** Voor Catechisatiën. 11e druk. . . . . » 0.15
——— **De Goddelijke Waarheden** ten dienste van het Catechetisch onderwijs. 4e druk. . . . . » 0.25
——— **Eenvoudig onderricht in de Bijbelsche Waarheden.** Voor Catechisatien. 8e druk. . . . . » 0.10
25 Ex. f 2.25. 50 Ex. f 4.25. 100 Ex. f 8.—.
——— **De drie formulieren van Eenigheid,** alsmede het Kort Begrip, en de belijdenissen van Nicea en van Athanasius, ten dienste van het Catechetisch onderwijs. . . . . » 0.25
H. BEUKER, **Bijbelsche Archeologie.** Een overzicht van Israëls land en levenswijze. Met een kaart en vier afbeeldingen. 2e druk. . . . . » 0.60
Leiden. **D. DONNER, Uitgever.**

ENCYCLOPÆDIE
DER
Heilige Godgeleerdheid,
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Drie Deelen, ingenaaid f 16.75; in drie halfleeren banden f 21.25. Losse banden per stuk f 1.—).
BOEKHANDEL
Amsterdam. Pretoria. VOORHEEN HÖVEKER & WORMSER.

VERSCHENEN:
EEN GEDACHTENIS VAN TIEN JAREN
(Intreerede te Klundert 29 Juli 1888 en afscheidsrede aldaar 20 Juni 1897),
DOOR
J. H. FERINGA,
Predikant te Zaandam.
Prijs. . . . . f 0.30.
BOEKHANDEL
Amsterdam. Pretoria. VOORHEEN HÖVEKER & WORMSER

VERSCHENEN:
Eenige Schetsen
voor eene geschiedenis van
DE TREKBOEREN
te St. JANUARIO HUMPATA.
District MOSSAMEDES, ANGOLA, Westkust van Z.-A.
DOOR
Ds. D. POSTMA, te Rustenburg.
Met 12 platen en portretten. Prijs f 1.90.
BOEKHANDEL
Amsterdam. Pretoria. VOORHEEN HÖVEKER & WORMSER.

EEN JONGMENSCH,
lid der Geref. kerk, bekend met **Boekhouden, Administratie** en **Correctie,** zag zich gaarne geplaatst op een Handelskantoor; of op het Bureau eener Drukkerij of bij de Administratie van een Antirevol. blad.
Br. franco, lett. P., Bureau van de *Herout.*

IS VERSCHENEN:
Calvijn als Bedienaar des Woords,
DOOR
P. BIESTERVELD,
Hoogleeraar aan de Theol. School te Kampen.
Prijs f 1.75.
Kampen. *J. H. BOS.*

HEDEN VERSCHEEN:
De EERSTE AFLEVERING van
Dr. A. KUYPER,
STICHTELIJKE WERKEN.
TWEEDE SERIE.
Deze serie zal bevatten: **HONIG UIT DEN ROTSSTEEN, Deel II; UIT HET WOORD, Serie I, Deel III en Serie II, Deel I.**
De prijs van de geheele serie (compleet in ongeveer 18 afleveringen) zal ***hoogstens f 5.50*** zijn.
Onmiddellijk na het verschijnen van de laatste aflevering *(einde dezes jaars)* wordt de prijs der afzonderlijke deelen verhoogd.
BOEKHANDEL
Amsterdam. Pretoria. VOORHEEN HÖVEKER & WORMSER.

Koloniale-Werving.
HANDGELD f 200.— (twee honderd gulden),
bij het aangaan van eene vrijwillige verbintenis voor **ZES** jaren, en voor ingelijfden bij de Nationale Militie, **met onbepaald verlof of in werkelijken dienst,** bij het aangaan van een verbintenis om **TWEE JAREN** gedetacheerd te worden naar *Oost-Indië.*
Aanbrenggeld: TWINTIG GULDEN.
Men melde zich aan:
Vrijwilligers en **Militieplichtigen met onbepaald verlof,** bij den Commandant van het Koloniaal Werfdepôt te *Harderwijk* of bij een der plaatselijke of Garnizoens-Commandanten;
Militieplichtigen, onder de wapenen, tot hun onmiddellijken chef.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Aan Contributiën:

Door den heer W. Massink te Doorn van J. v. V. f 2.50; door het Locaal-Comité te Amsterdam 2de storting f 495; door den heer T. Vissher te Vroomshoop f 6; door het Locaal-Comité te Maassluis f 125; door den heer C. Verhoef te Achtienhoven f 64.50; van den heer J. Verdonk te Drimmelen f 2.50; door den heer D. J. Zijlstra te Ee f 75.50; door Ds. P. D. de Groot te Meppel f 82.75, door den heer P. van Driel te Bergschenhoek uit Bleiswijk (1896) f 24.50.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit).

Van de Geref. kerk te Silvolde-Gendringen f 4.40½; van idem te Numansdorp f 3.51; van idem te Uithuizermeeden f 17.03½; van idem te Blokzijl f 3.33½; van idem te Colijnsplaat f 5.89; van idem te Brouwershaven f 3.80; van idem te Geersdijk f 1.41; van idem te Zierikzee f 18.77; van idem te Bruinisse f 6.06; van idem te Kamperland f 10.39; van idem te Scharendijke f 2.50; van idem te Zonnemaire f 2.69½; van idem te Oosterland f 6; van idem te Haamstede f 4.27; van idem te Wissekerke f 0.77½; van idem te Almkerk f 11.50; van idem te Andel f 4; van idem te Dussen f 4.33; van idem te Meeuwen f 3; van idem te Nieuwendijk f 14.04; van idem te Sleewijk f 4.84; van idem te Waardhuyen f 3; van idem te Werkendam A f 9.32; van idem te Werkendam B f 7.92. (Halve collecten): van idem te Arnemuiden f 1.55; van idem te Domburg f 2.65½; van idem te Grijpskerke f 6.66½; van idem te Gapinge f 1.25; van idem te Koudekerke f 9.76½; van idem te St. Laurens f 2.30; van idem te Meliskerke f 3.12; van idem te Middelburg f 8.55; van idem te Middelburg B f 6.21; van idem te Middelburg C f 13.82; van idem te Oost-Kapelle f 3.03; van idem te Oost- en West-Souburg f 7.70½; van idem te Serooskerke f 7.10½; van idem te Vlissingen A f 8.37; van idem te Vlissingen B f 7.44; van idem te Veere f 3.40½; van idem te Vrouwenpolder f 2.96½; van idem te Boskoop A f 11.07½; van idem te Boskoop B f 2.89; van idem te Hazerswoude f 7.21; van idem te Hillegom f 6.42½; van idem te Katwijk aan Zee f 5; van idem te Rijnsburg f 10.60½; van idem te Sassenheim f 6; van idem te Voorschoten f 7.06; van idem Leiden (geheele collecte) f 31.50; bij den Bidstond te Amsterdam f 194.50.

Aan Schenkingen:

Door den heer H. Trampe te Amsterdam van eenige werklieden f 25.

Voor de Medische faculteit:

Door Ds. P. D. de Groot te Meppel uit Meppel f 3, uit Ruinerwold f 1, samen f 4; door den heer W. Massink te Doorn van M. K. f 2.60.

Voor het Hospitium:

Van de jongedochtersvereeniging Maria Martha te Zwolle een pakje goederen; van de Diaconie der Ger. kerk te Enschede B 6 lakens, 6 sloopen en 6 handdoeken, vervaardigd door de jongedochtersvereeniging »Bidt en Werkt."

Voor de Bibliotheek:

Van Prof. Dr. J. Woltjer »Leven en Wetenschap."

S. J. SEEFAT,
Hilversum. *Penningmeester.*

ELECTRISCHE DRUKKERIJ Amsterdam.